

Елин Пелин

Јан
Бидијан
на Месецу

Превод са бугарског
Елизабета Георгиев

■ Laguna ■

Ко год да си, драги читаоче, скрећем ти пажњу на чињеницу да је добро, пре него што прочиташ ову књигу, да знаш ко је Јан Бибијан.

О његовом животу ћеш научити из књиге *Јан Бибијан*, која је изашла пре ове и у којој су описане необичне авантуре овог занимљивог дечака. Из ње ћеш сазнати како се Јан Бибијан удружио са ђаволчићем Фјутом, како је он заменио његову главу глиненом, како се потом нашао у магичном царству великог чаробњака Мирилајаја и како се након великих и храбрих авантура спасао.

Његова страдања и борба да се ослободи зла оплеменили су му душу, очврснули су његову вољу, учинили су га храбрим и предузимљивим. Тако се и попео на Месец и успео да оствари сан који је вековима, бујном маштом, покретао знатижељне научнике.

Ауџор

Садржај

ЈАН БИБИЈАН ПО ПОВРАТКУ ИЗ МАГИЧНОГ ЦАРСТВА.11
КОД МАЈСТОРА ФРАНЦА15
СТАРИ ПРИЈАТЕЉ21
АВИОН.25
НЕОЧЕКИВАНИ СУСРЕТ30
ОПРОСТИ, РОДНИ КРАЈУ36
ПЕТ ГОДИНА ПОСЛЕ41
МАШИНА45
ПРЕ ПОЛАСКА.49
ПОЛАЗАК53
ПУТОВАЊЕ.58
ПОРУКА СА МЕСЕЦА62
ДОЛАЗАК НА МЕСЕЦ67
СТАНОВНИЦИ МЕСЕЦА71
ПРВИ ЉУДСКИ КОРАК НА МЕСЕЦУ76

ЈАГАГА	81
ЦАРСКИ ПРИЈЕМ	85
ПРВА ШЕТЊА	89
ШТА ЈЕ ИЗАЗВАО ЈЕДАН ПУЦАЊ	94
ИЗАСЛАНИЦИ СА ЗЕМЉЕ	99
ЈАГАГА ПРОНАЛАЗИ ИЗГУБЉЕНЕ	104
УЗНЕМИРЕНА ИЈА	109
ТРИ КРАЉА НА МЕСЕЦУ	
ОБЈАВЉУЈУ РАТ ЈАГАГИ	114
ЈАН БИБИЈАН ПОБЕДНИК	119
МИР	124
ЈАГАГИНЕ ДВЕ ЋЕРКЕ	129
НЕЗГОДНА СИТУАЦИЈА	133
ТУГА ЗА ЗЕМЉОМ	137
ИЗ НЕВОЉЕ У НЕВОЉУ	141
НЕВИДЉИВА СТРАНА МЕСЕЦА	145
ЗЕМЉА ЗОВЕ	149
СВЕТЕ ЖИВОТИЊЕ	154
ЧУВАРИ СВЕТИХ ЖИВОТИЊА	159
МОЋ СУЈЕВЕРЈА	163
КА ЗЕМЉИ	166

ЈАН БИБИЈАН ПО ПОВРАТКУ ИЗ МАГИЧНОГ ЦАРСТВА

Јан Бибијан се вратио у родни град, могло би се рећи, већ поодрастао. Било му је петнаест година. Авантуре које је преживео и искушења која је савладао учинили су га мудријим и озбиљнијим.

Бескрајно радостан вратио се под очински сиромашни кров, а обилне сузе његове мајке очистиле су му душу.

Јан Бибијан је плачући замолио родитеље за опроштај због бола и патњи које им је нанео и заклео се да ће у будућности постати најбољи човек у њиховом малом граду.

Обукао је чисту, пристојну одећу, почео је уредно да се чешља и престао је да хода бос и гологлав као раније.

Још првих дана по доласку почео је да помаже свом старом оцу. Њих двојица су магарцем ишли у шуму и доносили дрва за огрев која су продавали на пијаци. Сав тај труд му је био угодан, а рад пријатан.

Сви у граду, који су познавали Јана Бибијана као несташног и лошег дечака, посматрајући га сада, нису могли да се начуде. Нико није знао за његове авантуре. Сви су мислили да је био послом у неком далеком граду или пак у некој школи.

Јан Бибијан је постао весео, живахан, пошто-вао је све и односио се врло љубазно како према познаницима тако и према странцима. Готово сви становници града су га заволели и почели су да га истичу као добар пример. Јан Бибијан је стекао много пријатеља међу вршњацима и постао нешто као њихов вођа.

Најбољи пријатељ Јана Бибијана био је Блатко. И он је порастао као и Јан Бибијан и радио је у грнчарској радионици свога оца. Са осталим дечацима се није много дружио. Чак их је и избегавао. Али је зато много волео да са Јаном Бибијаном изађе негде на периферију града, да седе на некој пољани у хладу дрвећа и да разговарају. Тамо му је Јан Бибијан надугачко и нашироко причао о авантурама које је доживео.

– Да, Блатко, много сам прошао и научио. Постао сам другачији. Сада сам овде са родитељима. Жао ми је кад их видим како живе у сиромаштву. И кад помислим да и мој живот може бити исти, ужаснем се. Веруј ми, не бих могао да живим као они, и не желим. Не знам шта да радим. Којим путем да кренем...

Блатко би се загледао у дубоке, интелигентне очи свог пријатеља, које су на ове речи постајале тужне, и није знао шта да му каже.

– Не, ја морам нешто да научим – говорио је Јан Бибијан након дужег ћутања. – Морам да научим неки занат. Жао ми је што не могу да идем у школу. Али могу да изучим занат. Реци ми, Блатко, који занат да учим?

– Постани грнчар као ја – говорио је Блатко наивно. – Тада ћемо заједно отворити радионицу и никада се нећемо раздвајати.

– Не допада ми се тај занат – искрено је рекао Јан Бибијан. – Нешто друго ме привлачи, шта – не знам... Кад увече легнем да спавам на нашем трему, увек погледам у звездано небо... Каква даљина, какво пространство!... Душа ми тамо одлази. А када Месец изађе, пун, округао, чини ми се тако близак и познат, као да сам тамо рођен и нешто ме вуче да одем тамо. И када се предам мислима, ова ствар ми се не чини немогућом. И знаш шта, Блатко? Једног дана ћу отићи тамо. Нешто ми говори да ћу отићи.

Блатко је гледао свог пријатеља, његов замишљени израз, разумео је његову одлучну мисао која је давала сјај његовом челу, и блажено се смешио. Веровао му је, па му рекао другарски:

– Јане Бибијане, ако одлучиш да одеш на Месец, поведи и мене.

– Да ли би кренуо? – озбиљно га је упитао Јан Бибијан, узимајући пријатеља за руку.

– С тобом свуда, Јане Бибијане! – одговорио је Блатко, а затим питао: – А како мислиш да одемо тамо? Поново ћемо да пронађемо ђаволчића Фјута, он ће нам можда помоћи.

– Не желим више да имам посла с ђаволима, Блатко. Сањам о томе да изумим неку специјалну летећу машину, не балон, не авион, већ нешто друго, јаче и брже.

– Како ћеш то урадиш, Јане Бибијане? Требало би да будеш техничар.

– Да – рекао је Јан Бибијан – желео бих да постанем техничар.

Очи су му засветлеле. Јан Бибијан и Блатко седели су на свом омиљеном месту до мрака и разговарали. Звезде су поискакале на високом небеском своду, трепћући, дрхтећи. Убрзо се на истоку појавио месечев круг, обливајући сву околину меком плавичастом светлошћу. Планина се уздизала као црно привиђење неког џиновског чудовишта, а Месец је почео да се издиже изнад ње. Завладала је необична тишина.

Јан Бибијан је пружио руку према небу и рекао:

– Ено га, Блатко... Одвешћу те тамо. Тамо мора да има живота и људи као на нашој Земљи, која је Месечева рођена сестра. Биће занимљиво, зар не?!

Блатко се приљубио уз свог пријатеља и уплашен и задивљен величанственим призором неба посутог звездама, једва је проговорио.

– Да...

КОД МАЈСТОРА ФРАНЦА

У центру града, где се налазила пијаца, где су биле кафане, радње, споменик, велика фонтана и где су се аутомобили заустављали, налазила се и техничка радионица Франца Технике. По имену бисте помислили да је овај чика Франц био странац, Француз или Немац. Не, Франц је био чист Бугарин из истог града. Право име му је било Иван Опанак. Много је лутао по свету, ишао је у Америку, Аустралију, пропутовао је целу Европу, а најдуже је боравио у Француској, где је научио занат. Добро је знао француски, па су га грађани звали Франц – Франц Техника.

Францова радионица била је смештена у једној великој просторији која је некада служила као поткиваоница. Испред врата радионице налазили су се, ко зна откад, свакакви одбачени делови разних машина, зупчаници, сломљене гвоздене осовине вагона, велике празне гранате, комади шина, велики парни котао и свакакви делови разних машина, покупљени ко зна одакле. Два прашњава прозора

била су претрпана разним ситницама, растављеним сатовима, деловима бицикала, комадима авионске елисе, горионицима, електричним батеријама, деловима грамофона и још много чиме.

Све ове чудне ствари привлачиле су знатижељну дечурлију, која се окупљала и живо тумачила употребу ових свемогућих предмета, препирући се око тога који део од које машине може да буде.

Њихове свађе разрешавао је Франц, с којим су се деца често саветовала.

– Је л' ово? – говорио је с осмехом, сагнувши главу да боље погледа изнад наочара. – То је потковица коња краљевића Марка.

– А ово, Франц?

– Ово је громобран Вавилонске куле.

– Ово?

– То је комад сабље Дон Кихота. Ово је дугме са Мојсијевог капута. Ово је сат краља Соломона.

Франц је био добродушан и ведар човек, волео је да се шали и радовао се деци. Франц се у све разумео и знао је свашта из технике. Која год би се машина покварила у граду или у селима, звали су њега. Поправљао је шиваће машине, млинове, моторе, вршалице, бицикле, сатове и аутомобиле.

Још као мали, Јан Бибијан је често волео да се застави испред Францове радионице и да посматра чуда изложена на прозору и те необичне гвоздене скелете и делове расклопљених машина.

Када му је Блатко рекао да мора, како би направио машину за одлазак на Месец, да научи технику, Јан Бибијан се одмах сетио Франца.

Да ли би могао да ради код Франца?

Јан Бибијан је немирно провео ноћ. Жеља да оде на Месец оживела је у њему и освојила му душу. Почео је да прави планове за чудесну машину којом ће да одлети. Код Франца може да научи много ствари. Али још једна мисао му је синула у глави.

Ах, да је ту Фјут – мали ђаво! С њим би Јан Бибијан отишао без икакве машине.

Франц или Фјут?

– Не, никад више са Фјутом. Не желим више да имам посла с ђаволима. Само личном снагом и способностима ићи ћу напред, шта год да се дешава.

Једног дана рано ујутру Јан Бибијан је отишао пред Францову радионицу. Зауставио се подаље од ње, не усуђујући се да уђе. Франц је већ био у послу. Испред његове радње налазио се неки камион, а он је ишао око њега с алатом у руци, загледао мотор, лежао испод њега, гурао нешто испод точкова и повремено улазио у радњу по други алат. На тргу још није било пролазника. Само је испред кафане седео понеки занатлија раноранилац, срчући кафу.

Јан Бибијан се дуго вртео око Францове радионице. Градски сат је откуцао осам и тридесет. То је тргло Јана Бибијана. Неодлучно се осврнуо око себе и кренуо кући. Али одједном се вратио, као да га је неко повукао.

Неодлучним корацима пришао је радионици.

– Добро јутро, Франц – рекао је, љубазно скинувши капу.

– Ох, како си, Јане Бибијане, где си се изгубио? Баш си порастао! – проговорио је Франц, а затим

додао: – Слушај, Јане Бибијане, хајде ми помози мало. Придржи поклопац са ове стране.

Јан Бибијан је ћутке и спретно ухватио лимени поклопац машине, а Франц се сагнуо и скоро завукао главу унутра.

– Не видим више, дођавола! Не помажу ми више ове наочаре – рекао је. – Морам да их променим... Па шта радиш, Јане Бибијане? Гледам те и допадаш ми се. Постао си добар дечко.

Јан Бибијан је поцрвенео, али ипак није одговорио, постидео се.

– Какав си само несташко био! Сећаш ли се колико сам те пута терао одавде? Шта радиш сада, радиш ли?

– Не – рекао је Јан Бибијан. – Помажем оцу, али волео бих да нађем посао. Желим да научим занат.

– Лепо, лепо, Јане Бибијане – рекао је Франц, пажљиво гледајући преко наочара. – Кажем ти, сада ми изгледаш другачије.

– Могу ли код тебе да радим, чика Франц? Да ме научиш па да постанем техничар?

– Само ако хоћеш, дечаче – рекао је родитељски Франц. – И ако желиш... Потребан ми је такав шегрт.

– Хоћу, како да нећу! – рекао је Јан Бибијан одушевљен.

– Онда узми и опаши ову кецељу, па на посао!

И тако је Јан Бибијан почео да ради код Франца. Почео је од срца да помаже и да учи.

У ковачници би заједно са Францом час подизао тешки чекић и ковао неко вруће гвожђе, час је

бушио неку рупу машином за гвожђе, час је ишао са шоферима да пробају аутомобил, час је лепио гуме, час инсталирао електричну мрежу по кућама. Посао му је добро ишао, имао је веште руке, бистар ум, брзо је схватао ствари, брзо је улазио у тајну разних мотора и машина.

Франц га је волео, хвалио се и поносио се њиме.

Увече, после седам сати када би затворили радионицу, и празником, Јан Бибијан би се састајао са Блатком и одлазили би у шетњу пољем.

Његов сан да оде на Месец је растао. У глави су му се рађали многи планови који су га подстицали на рад.

– Блатко – говорио је свом пријатељу – потпуно сам упознао мотор аутомобила. Једноставна ствар, али чудесно измишљена. Све одмерено, све дотерано до најситнијих детаља... Али могло би се измислити још нешто... Мајстор има велику књигу у којој су описане све врсте машина. Има необичних ствари. Само што је написано на француском...

Блатко је са чуђењем слушао Јана Бибијана и гутао сваку његову реч.

– Научи француски, Јане Бибијане!

– Да, научићу. Видећеш да ћу научити.

– Хоћемо ли да идемо на Месец, Јане Бибијане?

– Ићи ћемо, Блатко. Буди сигуран...

Увече, када је био пун месец, Јан Бибијан би излазио у свој мали врт и посматрао небо.

Округли Месец полако се показивао иза планинских врхова. Прво црвен, затим је постепено бледео док се уздизао и застајао међу звездама. Сенке на

њему, налик чудним сликама, постајале су тамније, а жути круг израженији. Јан Бибијан је непомично гледао у њега. Очи би му засузиле од напрезања, а понекад би му се чинило да слика малог ђавола Фјута стоји испред Месеца и заклања га.

Јан Бибијан би се тргао.

– Да, са Фјутом бих одмах отишао – говорио је, хватајући се за чело. И свакојаке мисли почињале би да му се роје у глави. Јан Бибијан би се запитао:

– Франц или Фјут?

СТАРИ ПРИЈАТЕЉ

Вођен својим сном о одласку на Месец, Јан Бибијан је са великом пажњом почео да учи и ради. Мајстор Франц није могао да се начуди. Видео је како Јан Бибијан свакодневно напредује, радујући се од срца и односио се према њему, не као према шегрту, већ као према другу.

Јан Бибијан се марљиво трудио да проучи моторе аутомобила, па је посебно страствено помагао мајстору Францу када би дотерали на поправку неки од великих аутомобила који су свакодневно пролазили овуда, јер су се кроз њихов мали град укрштала два најважнија пута који су кроз планински кланац повезивали удаљеније и веће градове.

Док је радио, Јана Бибијана је све занимало и детаљно је запиткивао мајстора Франца о најмањим деловима ових магичних мотора који су са таквом снагом и прецизношћу вукли велике аутомобиле.

Тако је Јан Бибијан брзо проникнуо у тајну ових машина, које су за њега биле право откровење.

Од мајстора Франца узимао је све дебеле књиге писане на француском и немачком језику у којима су се налазили цртежи разних машина и мотора и њихових појединих делова. А увече кад би се вратио кући, кад би му родитељи легли, седео је за столом у свом собичку и дуго листао ове дивне књиге. Почео је да схвата све цртеже, све ситнице на њима, узимао би оловку, цртао их је и у мислима састављао део по део.

Али није био задовољан. Није знао страни језик и чинило му се да странице гледа као да је слеп. Колико ли у њима има скривених тајни које он не разуме! Колико је мисли нанизано од ових малих непознатих слова у која он не може да продре! И у срцу Јана Бибијана јавила се жеља да научи страни језик и да разоткрије скривене тајне ових, ситним словима написаних књига.

И једном док су поправљали мали електромотор у радионици, Јан Бибијан је изненада упитао:

– Мајсторе, који је језик лакши – француски или немачки?

Мајстор Франц га је упитно погледао преко начара и рекао:

– Сви језици су лаки, довољно је само човек да има жељу да их научи. Лако сам научио француски. Али био сам у Француској међу Французима.

– А овде, да ли може да се научи?

– Мало теже, али може. За то постоје уџбеници. Питаћу наставника који предаје у гимназији.

Јан Бибијан је заћутао. И следећег дана када се појавио у радионици, мајстор Франц га је дочекао насмејан, пружио му је књигу и рекао:

– Ето ти, поклон од мене. Из ове књиге можеш научити француски. Учитељ ми је то препоручио и рекао, ако нешто не разумеш, иди до њега и питај га.

– А и мене можеш да питаш – додао је мајстор Франц – не знам граматику, али рећи ћу ти неке речи.

Јан Бибијан је узбуђено узео књигу и зачуђено се загледао у натпис на корицама.

Сваке вечери, Јан Бибијан је почео да чита ову књигу, да се бави њоме, учећи слова, слокове и речи као дете у првом разреду. И фасциниран, понекад је седео до касно, писао речи и изговарао их наглас. А када би подигао главу да се одмори, у њему се изненада појављивала чудна мисао да оде на Месец. И једном, након дугог читања, подигао је поглед и задрхтао од запрепашћења. Његов стари пријатељ, ђаволчић Фјут седео је на столици иза њега и смешио му се.

– Фјуте! – викнуо је Јан Бибијан и скочио са столице. – Фјуте, шта радиш овде?

– Ја не забрављам своје старе другаре – рекао је Фјут. – Ако ти нешто затреба, стојим ти на располагању.

– Не, не, Фјуте, одлази! Све је свршено између тебе и мене. Иди доврага, не требаш ми! – повикао је љутито Јан Бибијан.

Фјут је лукаво почео да се кикоће, али није се померио са столице.

– Фјуте, одлази одавде! – гласно је викнуо Јан Бибијан. – Одлази, или ћу ти опет откинути реп!

На овај узвик Јана Бибијана, Фјут се тргао, скочио је са столице и нашао се на вратима.

– Можда ћу ти поново затребати, Јане Бибијане, не мораш да се љутиш. Посао који планираш – одлазак на Месец без мене – неће ти успети. Запамти то!

Фјут је брзо нестао.

Јан Бибијан је остао сâм и душу му је више него икад пре испунио необјашњив страх. Угасио је светло и легао у кревет. Те ноћи је тешко спавао и сањао кошмаран сан. Сањао је да путује на Месец седећи на Фјутовим леђима. Дуго су лебдели између звезда. Кад су се приближили Месецу, Фјут се снажно затресао, бацио га с леђа и Јан Бибијан је почео да пада вртоглавом брзином. Јан Бибијан је викнуо, пробудио се и зачудио се кад је видео да је пао са свог кревета на под.

Сутрадан се појавио у радионици мрачан и невесео. Мајстор Франц се изненадио кад га је видео.

– Не изгледаш ми добро данас – рекао је мајстор Франц, тапшући га по рамену.

– Није ми ништа – рекао је Јан Бибијан и ћутке прионуо на посао.